

Marko Hakanen & Ulla Koskinen

Valtionrakennusta monella tasolla

Statebuilding from below: Europe 1300-1900, MonteVerità, Ascona
Switzerland, September 8-11, 2005

ISAIp:in (Istituto di Storia delle Alpi) järjestämä konferenssi Ticinon vuoristoseuduilla keräsi syyskuussa paikalle viitisenkymmentä valtionrakennusprosessista kiinnostunutta tutkijaa ympäri maailmaa. Keskustelu liikkui monella valtionrakentamisen tasolla, ja järjestäjien tavoitteena olikin hakea uusia näkökulmia perinteisen ylhäältä päin katsovan "top-down" -mallin rinnalle. Konferenssin nimen mukaisesti esille nostettiin erityisesti paikallisen tason toimijat. Kuinka "statebuilding from below" toimi pitkällä aikavälillä ja kuinka uudet tarkastelutavat ovat muuttaneet käsitystä valtionrakennusprosessista?

"Vaikeapääsyisyys on osa Monte Veritán viehätystä", kertoi konferenssin pääorganisaattori Jon Mathieu Luganon yliopistosta pari viikkoa ennen määräaikaa. Voisi kuvitella että matka Euroopan keskipisteeseen olisi lyhyt, mutta käytännössä siihen kului yli kaksitoista tuntia. Suora lento (2 h 45 min) Helsingistä Zürichiin oli ehkä helpoin etappi, mutta samalla tylsin. Vasta vaiherikkaiden episodien jälkeen junalle löytyi oikea suunta lentokentältä kohti Zürichin kaupunkia; joka tapauksessa Sveitsin maaseutu näytti erittäin viehättävältä. Junamatka Zürichistä etelään läpi vaihtelevien alppimaisemien oli matkustamisen kohokohta. Bellinzonassa matka alkoi käydä pohjoismaalaisille tutkijoille yhä mielenkiintoisemmaksi pelkästään italiankielisten kuulutusten tähden. Uskonpuutteesta huolimatta juna ja matkustajat saapuivat kolmen aikaan iltapäivällä Locarnon asemalle, jossa epätietoisien näköinen joukko historiantutkijoita jo harhaili jatkokuljetusta etsien. Kaikesta hämmingistä huolimatta oli mukava liittyä omien joukkoon, sillä itse kukin vaikutti olevan yhtä hukassa oppiarvosta riippumatta. Taksimatka Luigin (myös konferenssiavustaja, mm. ATK-tuki) kyydissä perille konferenssikeskukseen sujui hyvin välimerelliseen tyyliin: sekavasti ja vauhdilla.

Lago Maggioreen rannalla sijaitseva Monte Verità (Totuuden vuori) on nimestään huolimatta Sveitsin matalimpia seutuja. Yli satavuotias konferenssikeskus on nähnyt monenlaista

toimiessaan vuosikymmenet taiteenharrastajien ja boheemien tukikohtana. Kultakaudella 1900-luvun alkukymmeninä siellä viihtyivät anarkistit, vegetaristit, dadaistit ja ekspressionistit; myöhemmin myös pasifistit, nudistit, vapaamuurarit, feministit ja teosofit. Monte Veritá oli kasvualusta kokeileville taidemuodoille ja elämäntavoille "Lebensreform"-liikkeen hengessä. Inspiraation lähteenä oli seudun luonnon erikoislaatuisuus. Etelästä puhaltava lämmin tuuli luo lähes trooppisen ilmaston palmuineen ja bambuineen. Vuonna 1956 Monte Veritá siirtyi Ticinon kantonin omistukseen ja nytemmin se on isännöinyt konferensseja tavoitteenaan laaja kansainvälinen kulttuuritoiminta.

Näkymä konferenssikeskuksesta Lago Maggiorelle. Etualalla mandala-kuvio, jonka käveleminen päästä päähän nostaa saamamme informaation mukaan tietoisuuden tasoa.

"Vahvistava vuorovaikutus"

Konferenssi alkoi ISAAlpin johtajan Jon Mathieun tervetulo puheella, jonka jälkeen toinen pääorganisaattoreista, André Holenstein Bernin yliopistosta, loi katsauksen statebuilding-

tutkimuksen nykyhetkeen ja tulevaisuuteen. Hän tarjosi valtion ja kansalaisten vuorovaikutuksen lähtökohdaksi käsitettä "empowering interactions", johon nousi konferenssissa myöhemmin esiin useaan otteeseen. Käsitteen avulla hän halusi korostaa, että käyttäessään valtiollisia instituutioita omien intressiensä ajamiseen yksilöt samalla tunnustivat valtion oikeuden käyttää valtaa. Kyseessä oli prosessi, jossa molemmat osapuolet hyötyivät toisistaan. Kolmas järjestäjä, Wim Blockmans Leidenin yliopistosta, painotti uusien näkökulmien luomisen tärkeyttä, mutta korosti, että "from below"-näkökulma ei välttämättä ole lopullinen eikä ongelmaton vaihtoehto. Hän näki valtionmuodostuksen kolmiulotteisena prosessina, jota voidaan lähestyä myös sivusuunnasta. Tällöin voidaan tarkastella monia eri tasoilla vaikuttaneita yhteiskuntaryhmiä samanaikaisesti.

Toinen ja kolmas konferenssipäivä alkoivat kahdella esitelmällä ja paneelikeskustelulla. Lounastauon jälkeen seurasivat kolme- ja puolituntiset sessiot, joita oli yhteensä neljä, kaksi aina yhtäaikaan. Sessioissa esitettävät paperit olivat 10-15-minuuttisia, mutta keskustelu venyi usein pitkäksi. Sessiot oli jaettu teemoittain: keskiaika; konflikti ja kriisi; laki ja edustus sekä valtionmuodostuksen konteksti ja tekijät.

Heti alussa esiin nousi kielikysymys. Konferenssi oli nelikielinen: käytettävissä olivat englanti, saksa, ranska ja italia. Kaikkia kieliä myös käytettiin esitelmissä ja keskusteluissa. Ohjelmassa lupailtu tulkkaukset puuttui useimmiten; muutamasta esitelmästä esitettiin kuitenkin englanninkielinen tiivistelmä. Isäntämaan ihmiset vaihtoivat sujuvasti kielestä toiseen ja kommunikoivat vaikeuksitta kaikilla neljällä, kun taas monille muille konekiväärisaksan ymmärtäminenkin oli ylivoimaista, ranskasta ja italiasta puhumattakaan. Kaikkien kielten ylläpitäminen oli itsetarkoitus, sillä monet sujuvasti englantia puhuvatkin pitivät omat esityksensä muilla kielillä. Tästä seurasi kuitenkin se, että osa esityksistä meni suurelta osalta yleisöä yli ymmärryksen.

Marko Hakanen laskeutumassa alas kohti Asconaa palmujen katveessa.

Yksittäisten esitelmien kattamat aihepiirit ja alueet olivat hyvin kirjavina, vaikka pääpaino oli tukevasti uuden ajan alun Keski-Euroopassa. Useimmat puhujat liikkuivat hyvin yleisellä ja teoreettisella tasolla, mikä herätti keskustelua ainakin pohjoismaiseen tutkimukseen tottuneiden keskuudessa. Poikkeuksiakin oli. Muun muassa Steve Hindle, Caroline Castiglione, Giorgio Chittolini ja Angelo Torre toivat konkretian mukaan esitelmiinsä ja korostivat paikallistason empiirisen tutkimuksen tärkeyttä.

Caroline Castiglione nosti esiin lukutaidon merkityksen valtionrakennusprosessissa käsitteen "adversarial literacies" avulla: luku- ja kirjoitustaidon opetelleet alamaiset osasivat hyödyntää taitoaan tekemällä vastarintaa kirjallisiin auktoriteetteihin tukeutuen ja kirjallisen kulttuurin keinoin. Valtaapitävät ryhmät eivät siis olleet ainoita, jotka osasivat manipuloida ja käyttää retoriikkaa hyödykseen. Castiglionen esitys käsitteli Italian oloja, mutta Steve Hindle oli

havainnut samankaltaisen ilmiön Englannista. Talonpojat saattoivat perustella paikalliselle maistraatille lähettämiään vetoamuksia esimerkiksi Raamattua lainaamalla. Hindlekin korosti ala- ja ylätason välistä vuorovaikutusta osoittaessaan, että paikallisviranomaisilla ja talonpojilla ei kummallakaan ollut kykyä pakottaa toista osapuolta toimimaan haluamallaan tavalla. Valtio oli moniulotteinen vuorovaikutussuhteiden verkosto, jossa tapahtui vallankäyttöä moneen suuntaan.

Wolfgang Reinhardin manifesti

Organisaattorit olivat huolehtineet myös ruumiin ravinnosta. Monte Veritán hotellin ravintola oli korkeatasoinen ja näköalat Lago Maggiorelle silmiä hiveleviä. Pohjoismaalaisten mielestä ruoka oli erinomaista, mutta kulttuurieroja ilmeni tässäkin suhteessa. Italialaiset valittivat ruoan laadun huonoutta ja unkarilaiset annoskokojen pienuutta. Eriytyistä huomiota sai osakseen viinikulttuuri, josta syntynyt kiivas keskustelu johti lopulta omien pullojen pöytään tuomiseen. Pöytäkeskustelut niin aamiaisella, lounaalla kuin päivälliselläkin olivat loistavia tilaisuuksia sosiaalisten suhteiden luomiseen rennon ilmapiirin vallitessa.

Vieraiden viihtyvyyteen oli panostettu myös iltaohjelmissa. Tarjolla oli sanatonta teatteria, josta vastasivat kuuluisan paikallisen klovnikoulun kasvatit (ja kerrankin kielimuuri ei noussut esteeksi!) sekä musiikkiesitys, josta vastasi paikalliseen musiikkiperinteeseen erikoistunut folkduo Vent Negru. Aikataulu oli tehty tiiviiksi, mikä oli tietysti hyvä asia, mutta toisaalta tämän pittoreskin paikan nähtävyyksien katseluun olisi suonut enemmänkin aikaa. Vuorelta alas kapuaminen ja varsinkin ylös kiipeäminen kesti liian kauan, jotta olisi ehtinyt tutustua Asconan kaupunkiin perusteellisesti.

Päätöspäivänä konferenssi huipentui Wolfgang Reinhardin "manifestiin". Reinhard, joka on tunnetuimpia valtionrakennusprosessin tutkijoita ja muun muassa yksi Origins of the modern state -jättiprojektin päätoimittajista, kyseenalaisti koko lähtökohdan eli valtionrakennusprosessin tutkimisen "from below" monikohtaisessa puheenvuorossaan. Hänen mukaansa se "ei ole väärä mutta ei paras mahdollinen suunta" ja vahvistaa vanhaa valtioteologiaa, vaikkakin uudesta näkökulmasta. Vaikka paikallistasolla toimivat ryhmät

manipuloivat valtiollisia instituutioita, se ei Reinhardin mielestä merkinnyt, että ne olisivat tarkoituksellisesti rakentaneet valtiota. Järjestäjät tietysti vastasivat tähän omissa puheenvuoroissaan, mutta asiaa ei ehditty selvittää juurta jaksain ennen kuin aika oli lopussa. Tämä olisi pikemminkin ollut hyvä lähtökohta seminaarille, sillä Reinhardin poleeminen esitelmä olisi kirvoittanut kiivasta keskustelua tutkimuksen tulevaisuudesta.

Kahvitauolla terassilla. Vasemmalta Jon Mathieu, Wolfgang Reinhard, Angelo Torre, Steve Hindle, Börje Harnesk, Mats Hallenberg ja Ulla Koskinen.

Mitä seminaarista loppujen lopuksi jäi käteen parinsadan valokuvan lisäksi? Laaja katsaus siihen, mitä muut tutkijat tutkivat ja miten. Konkreettisesti anti tiivistyi uusiin kontakteihin ja käsitteisiin sekä ideaan artikkelista. Yleiseksi mielikuvaksi jäi, että statebuilding-tutkimuksen kenttä on tällä hetkellä sängen hajanainen. Yhteisymmärrys näytti vallitsevan siitä, että tarkasteluun on otettava mukaan monia tasoja ja toimijoita. Tämä huomio korosti minkä tahansa yksittäisen näkökulman, mukaan lukien konferenssin teeman "from below", riittämättömyyttä. Vanhaa "top-down" -mallia on syytä laajentaa niin alhaalta kuin sivustakin.

Marko Hakanen on filosofian maisteri ja valmistelee Jyväskylän yliopistossa väitöskirjaa aiheesta Klienttijärjestelmä osana valtionrakentamisprosessia 1600-luvun Ruotsissa.

Ulla Koskinen on filosofian maisteri ja valmistelee Tampereen yliopistossa väitöskirjaa vaikuttamisen strategioista 1500-luvun lopun kirjeenvaihdossa.